

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. gegužės mėn. 6 d. / May 6, 1989

Nr. 89(18)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Moteris atgimstančioje Lietuvoje

Pirmąjį laikraščio *Atgimimas* puslapį puošė daug reikšmingų, įsimintinų nuotraukų. O štai 11-ąjį šių metų numerį papuosė tikrai istorinės nuotraukos iš Sąjūdžio moterų susirinkimo, kuris vyko kovo 12 dieną, antrašė „Ar mainysime „lygias teises“ į normalų gyvenimą?“.

Nors straipsnio autorė Audronė Urbonaitė moterų susibūrimą aprašė be didelio entuziazmo, įvertino gana nuosaikiai, tačiau džiaugtis galima — iš letargo miego pabudo ir okupuotos Lietuvos moterys: sujudo, subruzd, ir gatvės išsilioje viešai išsakyti savo senų negandų ir skaudulių.

O jų susitvenkę su kaupu. Dešimtmečiai nesprendžiamos problemos apjuosė moterų gyvenimus baimes nei Berlyno siena — be išeities iš užburto rato. Maskvinio tipo socializmas ir moterų emancipacijos srityje patyrė tokį pat fiasko, kaip kad utopiniuose ekonomijos planavimuose bei imperialistinėse politinėse užmačiose. Jeigu Vakaruose moterų emancipacija vystėsi tikrai teigiama, vaisinga linkme, tai komunistų propaguojama ir suabsoliutinama „lygybės“ doktrina kažkokiu makabrišku būdu išsigimė į visišką moters-gimdytojos-motinos ignoravimą, ir moteris vėl neeiliniu, geležiniu (veik plieniniu) darbo mūlu, kurį komunistuojantys vyrai nuo savo aukštų, gėlėmis dabintų tribūnų teikdavosi prisiminti nebet Kovo 8-osios išgertuvių proga...

Moteris ir vyras niekada nebuvo ir nebus lygūs. Jų žmogišką vienybę tėra jų priešybių sąjunga. Tačiau komunistinio gyvenimo realijos „lygias teises“ skirtingos prigimties individams — moterims ir vyrams — paverė į lygiavą, bet vėl: tik vienoje, tai yra sunkaus darbo srityje. Prie sunkiausių, nedėkingiausių, nepelningiausių darbų — tarybinė moteris stovi lygi su vyru, o kartais ji net lygesnė. Kuo aukščiau kylant elitinių darbų, profesijų bei pareigų, tuo mažiau tarybinė moteris lygi tarybiniam vyrui — ten moterį taip retai užtiksi, kad gali pagalvoti, jog visos jos išsikraustė į kokią Lesbio salą...

Tačiau stebėtis tuo netenka — juk bolševikai sukūrė tokią antihumanišką sistemą, kurioje puikiai tarpo ne vien moterų

diskriminacija, bet ir despotizmas, nežabotas teroras, ištisų tautų genocidas. Kaip tokioje aplinkoje galima buvo puoselėti meilės, šeimos, pagarbos moteriai ir motinai jausmą, jei aplinkui siauėjo aklas kerštas ir neapykanta viskam, kas žmogiška ir žmoniška. Todėl dabartinė tarybinės moters padėtis ne tik kad labai sunki, ji tiesiog katastrofiška. Komunistų sukurta sistema suniekino individą, nušalino nuo bet kokios kūrybinės veiklos, tad kaip tokioje visuomenėje galėjo rasti vietos moteriai, jos reikmėms? Nebuvo jokių reikmių, visi — ir moterys, ir vyrai, paversti pilka, beamsene, betaute mase, privalejo turėti tik vieną reikmę — tyliai ir kantriai vilkti rusiškojo socializmo baudžiavą ir dar nuolat dėkoti komunistų partijai už pančius. Nepagarba, paniekia moteriai jėgos kultą garbinančioje visuomenėje išsikeriojo ir pasiekė neregėto vulgarizavimo aukštumas tiek butyje, tiek ir menuose.

Užsienietės moters, lankydamosios okupuotoje Lietuvoje, iškart pastebi, kad lietuvė moteris yra negerbiama, žeminama, diskriminuojama. O ko tikėtis iš jaunimo? Juk jie imituoja savo tėvų gyvenimą ir mąstyseną, iki patys ima savarankiškai protauti, deja, nedaug nutoldami nuo vaikystės įgytų stereotipų. Vyksta grandininė žmogiškųjų santykių irimo reakcija. Tai labai pavojingas procesas, galintis pakirsti tautos sveikatingumą šimtmečiams. Todėl džiugu, kad lietuvių moters, nors kritišku, bet dėkingu tautai laiku liovėsi tylėjusios ir išėjo mitinguoti.

Manyčiau, kad sunkiausias barjeras, kurį moterims reikės įveikti, tai jų pačių galvosena apie save, tai kelias į pasitikėjimą savimi kaip moterimi, o tas kelias ypač sunkus, nes klotas ne padrasinimais ir paskatinimais, o atvirkščiai — nuolatiniu žeminimu, šalinimu.

Minėta straipsnio autorė Urbonaitė apie moterų susirinkimą rašė tarsi vyras: „jame vilnijo daug emocijų ir... trūko racionalių pasiūlymų“. Moteris turi įsisąmoninti, kad emocionalumas nėra jokia blogybė, joks trūkumas, nes tai — moters prigimtis, ir keisti jos nereikia. Reikia keisti socialinį klimatą,

Lietuvių opera — kuo toliau, tuo geriau!

„Trubadūro“ šeštadienio išpūdziai

MYKOLAS DRUNGA

1989 m. balandžio 29-oji buvo laiminga diena Chicagos Lietuvių operos gyvenime — ir mano. Nuo 1959 metų, kada pirmą kartą sėdėjau mūsų operos žiūrovų eilėse, tik porą sykių teko pergyventi tokį apvaliai pasisekusį spektaklį, koks buvo šiemetinis „Trubadūras“. Atrodė, lyg nuostabioji viešnia iš Vilniaus, šalia didžiulio savo pačios įnašo į spektaklio triumfą, būtų įkvėpusi ir visas kitas kolektyvo pajėgas atiduoti maksimumą to, ką kiekvienas turėjo. Sakoma — pavyzdys uždega. Taip, tiesa: tą vakarą visa mūsų operininkų trupė degė, kaip retai kada, karštu muzos kvapu.

Ir ko jai nedegti? Seniai žinoma, jog Verdi operos lietuviams sekasi, o „Trubadūras“ — viena populiariausių ir eilinio klausytojo ausiai skambiausių. 1850 metų dekados pradžioje Giuseppe Verdi vieną po kito parašė tris kūrinys, kurie Italijoje jau pasižymėjusio jauno kompozitoriaus vardą išgarsino po visą pasaulį. Tai ir buvo, eilės tvarka, „Rigoletto“, „Trubadūras“ ir „Traviata“. Kaip tik šiuo laikotarpiu, 19 a. vidury, italų tauta rungėsi už savo atskirų dalių susivienijimą ir nepriklausomą valstybę, ir Verdi savo jau ankčiau sukurtais operomis („Nabucco“, „Lombardiečiai“, „Ernani“, „Attila“, „Legnano mūšis“) buvo tapęs, lyg koks Brazilijos, tautos pamiltu patriotinių jos lūkesčių dainiumi. Ir štai pirmą kartą 1853 metais Romoje pastatytame „Trubadūre“ italai vėl pajuto tą jų revoliucinio judėjimo nuotaiką, šioje operoje genialiai išreikštą stipriais dramatiniais muzikinėmis slinkties pakylėjimais, gaivalingai besiliejančia tautinio gymio melodika, o ypač kraują kaitinančiais karių chorais bei heroine, aukštutinę „c“ kludancia Manrico arija „Laužas liepsnoja“, veikiai tapusia tiesiog muzikiniu italų laisvės kovos simboliu. Tokio entuziazmo, kokį sukėlė „Trubadūras“, Verdi dar nebuvo ligi tol gyvenime patyręs. Tad ar nereikia stebėtis, kad ta pati dvasia veržėsi praėjusių šeštadienį ir iš mūsų operininkų krūtinų — ir

kuris natūralia moters prigimtį traktuoją kaip antrąjį. Kai moteris pati ima vertinti savo moteriškąją prigimtį ir neleis jos per prievartą brukti į visokius „racionalizmus“, „logikas“ ir panašiai, tuomet ji pati bus pajėgi kovoti su tais, kurie dar vis nori „perdaryti“ moters nepakartojamumą.

Edita Nazaraite

nusinėse su savimi publika? Juk tautinės savasties teigimo ir išsilaisvinimo iš priespaudos dvasia — anaipol ne vien italų turtas. Anksčiau ar vėliau ji apėmė visą Europos tautas, o šiaandien vėl iš naujo išiliepsnojo Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Armėnijoje, Gruzijoje...

Tartum suprasdama, ko šiuo momentu reikia, naujasis maestro Bronius Kazėnas iš karto atpalaidavo buvusio dirigento Roberto Arūno Kaminsko užveržtas tempo bei dinamikos veržles. Kaminskas visų pirma siekdavo švarumo ir precizijos, o, jei galima, ir subtilumo; užtai, pasirinkęs sunkokius kūrinius („Faustas“, „Vilius Telis“, „Parduotoji nuotaka“) ir žinodamas, kad dirba su (daugiausia) neprofesionalais, jis ir reikalaujavo griežtai laikytis nuosaikumo — kad niekas nemuzikuotų ir nedainuotų nei per greitai, nei per garsiai. Kazėnas, priešingai, troško, kad viskas spektakly virpėtų ir skambėtų — nežabota, elementariai raiškios jėga. Ir čia, kaip tyčia, jam pasisekė (o galėjo būti ir kitaip): pasitelkęs žaizduojančią „Trubadūro“ partitūrą, jis paleido atlikėjus galingais, dainingais Verdi muzikos sparnais, kuriais jie ir nulekė iki lietuviškoje scenoje nedažnai tiesiekiamų aukštumų. Šiuo atveju Kazėno sprendimas leisti orkestrui groti garsiai — ir tuo pačiu priversti dainininkus kas kartą rodyti balso svorį — pasiteisino. Energingas „Trubadūro“ pulsavimas tokį spaudimą pakėlė, o atlikėjų pajėgos — išstūrėjo. Bet jei, sakysim, vietoj „Trubadūro“ ant dirigento pulsto būtų gulėjęs „Traviatos“ ar, pvz., „Normos“ partitūra — kas žino, kas būtų išėjo...

Šiaip ar taip, premjeros vakaras praėjo po itin laimingą žvaigždę. Visi be išimties atlikėjai buvo, kaip kalbininkai draudžia sakyti (tik kaip kitaip tą mintį išsakyti?) — „geroje formoje“. Choras traukė stipriai ir šauniai, anei truputiuko nerėdamos (vyrai) ir nespėdamos (moteris). Tik čia ne vien „geros formos“, bet visų pirma puikus choristų parengimo reikalas. Ir tai bene daugiausia dirigento asistentės Audronės Simonaitės-Gaižiūnienės bei chormeisterio Roberto Mockaus nuopelnas. Nekenkė, žinoma, ir paties Kazėno, profesionalaus chorvedžio, paskutinėmis savaitėmis suteiktas patyrimas. Kaip ten bebūtų, niekad negirdėjau mūsų choro dainuojant gražiau nei tą užburto vakarą. Jeigu iki didžiųjų operos rūmų chorų mūšiškiams tebetruko šiek lygumo bei apvalumo, tai bent skambesio sodrumo atžvilgiu jie, sakyčiau, Lyric operos chorą net pralenkė. Clevelando chorai ir Toronto „Vologę“ — laikykites, Chicago dar nepasidavė!

Tokių „niekad gražiau“ nusipelnė ir beveik visi solistai, nuo mažiausio iki didžiausio. Niekad taip gerai neskambėjo ir neatrodė veteranas Vaclovas Momkus, šįkart scenoje šmaikštaves Čigono rolėje. Niekad taip tvirtai ir užtikrintai savo tembru nelabai gražaus, bet vokališkai solidaus balso nevaldė Eglė Rukštelė.

Iš Lietuvos operos praėjusių savaitę pastatyto Verdi „Trubadūro“ — I veiksmo 2-oji scena: rūmų sode (dešinėje) Leonora (Irena Milkevičiūtė) pasakoja savo palydovei (kairėje) Inez (Eglė Rukštelė) apie riterį-trubadūrą. Nuotrauka Jono Tamulaičio

te-Sundstrom — Leonoros dainiškai žvaigždė patikima žemiška planeta. Iš „Margučio“ koncertų pažįstamas pilnakraujis, malonaus skambėjimo bosas Algis Valiūnas — beveik vertas užimti Jono Vaznelio, o ką bekalbėti Valentino Liorento ar Vytauto Paulionio, paliktas klumpes. Baritoniniame grovo Di Lunos vaidmenyje, tiesa, pasigedome Algirdo Brazio ar net Algio Grisdo balso tūrio bei skambesio, sienas drebinančių viršūnių, tačiau kantrūs lygumai bei legato minkštumu Thomas Zielinski anodu (o taip pat ir savo paties užpernykštį pasirodyme „Viliuje Telyje“) „nunešė“. Nuo pat Stasio Baro pasitraukimo prieš daugelį metų Lietuvos opera turėdavo bėdų su tenorais. Iš visų mūsų scenoje il-

giau ar trumpiau užtrukusių prajovų, šiemetinis titulinis herojus, trubadūras Arturo Spinetti — negincijamai pats stipriausias (nors ir ne Baro klasės). Nenuostabu, kad Michigano operoje jis dainuoja pagrindines dramatinės roles. Šis ilgai Italijoje treniravęs solistas savo ne išskirtinai gražiu, bet didėjęs salę pakankamai galingu, plataus diapazono balsu įveikė visą sprogdinančio forsavimo, tik poroje vietelių vos pastebimai sukrengsteldamas.

Natū kiekį didesnę partiją net už Leonorą turi viso veiksmo ašis, čigonė Azučena. Neklysiu sakydamas, kad visus nustebino ši

vaidmenį atlikusios Aldos Stempuzienės brandumo pilnatvė bei neišsenkantis meistriškumas. Nors jos balsas niekuomet nepasizymėjo milžinišku tūriu, šis mūsų jau ilgą laiką tik operinėje, tiek koncertinėje salėje vadovaujantis mecosopranas visuomet žavėjo ir tebežavi savo specifiniu, tik jam būdingu aprūkusio stiklo tembru. Bet svarbiausia, Stempuzienė atkreipia dėmesį išbaigta kiekvienos rolės interpretacija. Neatsitiktinai ji yra viena iš šiųolaikinių lietuvių kantrios kūrybos atlikėjų, neturinti lygių išeivijai ir nežinia kokių tokių Lietuvoje. Todėl ir tradicinę Azučeną solistė interpretavo šviesiai, originaliai. Tai nebuvo „bjauri boba“, kaip ją nusakė Lunos kariai, nei pykčiu varva senė, kaip dažnai ji vaizduojama garsiuju scenos vilkiu italų, jaunai atrodanti, bet vidiniškausmo suraizgyta moteriška, kartu ir vargšė, ir galinga savo širdy laikoma paslaptimi. Stempuzienės švelnus, minkštas vokalas, atsargiai imamas viršūnės Azučenos perteikė ne raganiška, o greičiau mergaitiška, ją paverė figūra, kurios norisi ne bijoti, o pasigailėti. Tiek balsu, tiek temperamentu ryškindama partijos lyrinį aspektą, ji Azučenos portretą praturtino naujomis, iki šiol rečiau regėtomis spalvomis.

Galop, priename prie Irenos Milkevičiūtės. Jeigu nieko apie ją nežinotume, o retumėmės tik tuo, ką girdėjome aną vakarą, sakykime, jog ji pas mus atklydo iš kurio nors pasaulinio teatro, iš Metropolitan, Covent Garden, La Scala ar gal dievai žino dar iš ko. Vienintelis dalykas, kuris ją „išdavė“, tai lietuviška tarsena. O tai ir buvo tikra tarsena, ne, kaip pas kitus, kalbos per koštuvą leidimas: vos ne kiekvieną Milkevičiūtės dainuojamą žodį mes aiškiai supratome. Supratome ir tai, kam tas jos žodis tarnavo, būtent: įkūnyti tobulą žmogiškojo balso garsą ir iš to garso supinti tobulą muzikinę frazę, kuri gyvuotų savo pačios būtimi, savo pačios idealia forma, nebeprisklausančia nuo jokių to ar kito atlikėjo asmeniškų paklaidų, ribotumo, sąlygotumo. Taip norisi apie Milkevičiūtę šnekėti, res taip šnekama (Nukelta į 4 psl.)

Iš „Trubadūro“ III veiksmo: karių stovykla prie Castellor pilies — scenoje dalis Lietuvos operos vyrų choro, priekyje Ruiz, Manrico draugas (Lawrence Montgomery). Nuotrauka Jono Tamulaičio

Šiame numeryje:

Moters padėtis Lietuvoje • Lietuvių operos „Trubadūras“ • Pokalbis su dailininke Jadvyga Paukštienė • Griauptmės žlėgždva (2) • A. a. Antanina Binkevičiūtė-Gučiuviene • Ispanų poetės Maria Victoria Atencia eilėraščių ciklas • Alabamos Šekspyro festivaly • Nuomonės ir pastabos

Laki vaizduotė, jauna širdis ir vaivorykštės paletė

NIJOLĖ JANKUTĖ

Gegužės 12 dieną Chicagoje Čiurlionio galerijos sienos pasipuošė vėl kitais, naujais paveikslais. Tai dailininkės Jadvygos Dobkevičiūtės-Paukštienės kūrinių paroda, kurią globoja „Kernavės“ skautų tunto „Verpstų“ ir „Emilijos Platerytės“ būreliai.

Dailininkė Jadvyga Paukštienė, kukli ir maloni, gerai pažįsta ne tik tikągiškai lietuviai, dažnai ją sutinkami Marquette Parko apylinkėse, bet ir visa lietuvių visuomenė, turėjusi daug progų matyti dailininkės parodas: vien tik Chicagoje Jadvyga Paukštienė jau yra surengusi keturias individualias (1954, 1963, 1969, 1978), dvi Los Angeles (1963 ir 1974), neskačiuojant grupinių su lietuviais ir amerikiečiais dailininkais, o 1988 metais dailininkė dalyvavo išsivijus lietuvių dailininkų kūrybos parodoje Vilniuje.

Kadangi ir dar nepakabintų, senų ir naujų, dažais kvepiančių paveikslų pilnas dailininkės salonėlis. Čia prie arbatos puoduko, apsupty spalvų, kalbamės apie artėjančią jos parodą ir, žinoma, maloniausia dailininkei tema — apie meną.

Žinodama, kad Jadvyga Paukštienė, baigusi Kauno Meno mokyklą, studijas gilinę Paryžiuje 1938-1939 metais, pirmiausia ir klausiu apie tą nuostabią miestą, tiek šimtmečių buvusį menų ir mokslų šventovę.

NJ: Dailės studento akimis žiūrėti, kokį įspūdį jums padarė to meto Paryžius? Ar pateisino jūsų, kaip menininkės, lūkesčius, ar apvylė? Kokius žymius menininkus ten sutikote, ar buvot jų mokinė?

JP: Paryžiumi nepaprastai susižavėjau. Jis atskleidė man visą Vakarų Europos kultūrą, praeitį. Pats miestas harmoningai sukoncentruotas, kiekvienas žingsnis supamas meno: skulptūros, fontanai, tiltai, muziejai, išradimai

Dailininkė Jadvyga Dobkevičiūtė-Paukštienė savo namuose prie sūnaus Kęstutio darbu.

suplanuoti parkai. Net ir didžioji geležinkelio stotis mane džiugino. Viskas sudarė spalvingą impresionistinį vaizdą. Man rodos, net jutau kažkokį paryžietišką kvapą — lyg ir parfumerijų kvepalų mišinys, lyg kava su pyragais... Anuo metu man, jaunai menininkei, Paryžius buvo dvasios atgaiva. Grįžusi namo, troškau, kad visi mano kolegos galėtų pasigėrėti tuo nuostabių miestu. To linkėjau ir dabar kiekvienam amerikiečiui.

Man svarbiausias ir įtakingiausias buvo mano profesorius (L'Ecole des Beaux Arts) Des Espania, dailininkas postimpresionistas. Buvau tada per jauna bendrauti su meno išmokytais. Gerėjau tik jų kūriniams.

NJ: Ar jums, tuo metu jaunai dailininkei, Paryžiaus mokykla padarė didelę įtaką?

JP: Be abejo! Pasaulinio garso meno mokykla pastūmėjo mane į gerąją pusę: kurti laisvai, paprastai, duoti laisvę spalvingumui,

kompozicijai. Paskatino išradimą.

NJ: Kokia evoliucija mene įvyko, jūsų akimis žiūrint, nuo to Paryžiaus laiko?

JP: Man neatrodo, kad įvyko kokia ypatinga evoliucija. 1938 metais Paryžiuje visuotinės parodos metu žavėjauosi puikiais postimpresionizmo - ekspresionizmo kūriniams. O jau 1939 metais parodose vyravo abstraktai, drastiškai spalvingi. Šiuo metu, atrodo, svarbu, kad kūrinyje būtų individualus, originalus idomus piešinys, kompozicija. Šiais laikais, man rodos, menas neturi savo „As“. Greičiau: „Esu visų ir visiems!“ Šių laikų meno įvairovė neapsunkina svarbos ir vertės sprendimų.

NJ: Jau, bene, dešimt metų prabėgo nuo pastarosios jūsų individualios parodos. Kaip jaučiatės po tokios pertraukos naujos parodos išvakarėse?

JP: Lyg eičiau išpažinties... Jaunystėje prieš parodas būdavo

labai neramu. Ir dabar tokia pat savijauta. Esu pasirodusi žvelgti į savo tapybos „nusikaltimus“.

NJ: Kuo ir kaip skiriasi jūsų dabartiniai kūrinių, sakykim, nuo to, parodose išstatytų prieš 10-15 metų? Ar labai pakito tematika, technika?

JP: Galbūt pakito tematika. Juk einame visi per gyvenimą keisdami... Ne savame krašte gyvenant, daugiau įstringa JAV-bių socialiniai reiškiniai, kurie neužima išplaukia į mano drobės su mažiau ar daugiau besikeičiančia forma, technika...

NJ: Ar veikia jūsų kūrybą įvairios šių laikų įtakos, kurios tarum kokios bangos ar vėjo gūsių perlieja meno pasaulį?

JP: Menininkas neturi būti permainingo abejingas. Įvairios įtakos skatina dirbti, nesuototi. Jei turi patyrimo, atsiranda ir įkvėpimas, ir noras išbandyti neįprastą kelią, naują medžiagą...

NJ: Kaip žiūrite į šių dienų neretai matomus „meno ekspe-

tėjant?

JP: Kad menininką paveikia aplinka, politinė ir socialinė padėtis, tai tiesa, tačiau ne žiūrovų užgaidos, kurios dažniausiai toli nuo tikrojo meno. Menininko tikslas — kurti ir kurti individualiai. Žiūrovo skonį ir nuovoką mene turėtų ugdyti galerijos, muziejai, parodos. Čia, jei tų institucijų vadovai yra atsakingi prieš visuomenę, žiūrovams gali rasti gerą mokyklą saviuoklai mene.

Pavyzdžiui, pernai Lietuvoje surengtoji, galbūt didžiausia lietuvių meno istorijoj paroda apėmė milžinišką kūrybos skalę — nuo kraštutiniškai modernių iki subtilių, lyriinių, realistinių paveikslų. Čia žiūrovas galėjo rasti tai, kas atitiko jo vidaus nuotaiką, kas traukė jo akį, kas jį prabilo ir sudomino.

NJ: Arba jį suneramina? Išgąsdino?

JP: Galbūt. Kiekvienas stiprus jausmas, teigiamas ar neigiamas, jau yra reagavimas. Žiūrovo kontaktas su menininku. O tai abiemys yra svarbu.

NJ: Ačiū už malonų pokalbį! Nekantriai laukiame jūsų parodos. Geriausios sėkmės! Tikim, kad lietuvių visuomenė ras dvasios atgaivos Čiurlionio galerijoje gegužės 12-21 dienomis.

Nors reikia skubėti ir nebetrukdyti dailininkės — jos rankose jau vėl teptukas — bet išėiti negaliu, dar ir dar kartą neapžiūrėjusi jos miniatiūrų: margučių, akmenukų, medžio gabaliukų. Kiekvienas jų — žavus meno kūrėlis, žvilgas vaivorykštės spalvomis, raibuliuojas šimtais vaizdėliu.

(Nukelta į 4 psl.)

Jadvyga Paukštienė

„Jauni tėvai“ (aliejus), 1988

Ramojus Vaitys

Griauptmės žlėgždva; arba pasižvalgymas po Pietų Afriką

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Rasinė lygybė ir sankcijų pasekmės

Per šią kelionę pamaciau daug ko, apie ką JAV-ese žinių tarnybos nepasako visos teisybės. Pas mus daug girdima apie neramumus ir pasibaisėtinas nelygybės apraiškas, o tikrovė yra visai kitokia. Pasak mano žmonos, kuri iš Pietų Afrikos išvyko 1984 metais, per pastaruosius ketverius metus yra įvykę daug teigiamų pasikeitimų, vedančių prie pilnos rasinės integracijos. Dabar jau visoje valstybėje visi pliažai, restoranai, viešbučiai, transporto priemonės, viešos išvietės, kinai ir mokyklos yra visiškai prieinami visiems juodiesiems, indams ir spalvotiesiems — tik turėk pinigų užsimokėti! Beveik visi segregacijos (apartheid) ženklai yra panaikinti įvairiais vyriausybės dekretais, išskyrus vieną. Ir ta labai svarbi sritis, kur segregacijos įstatymai dar galioja, yra apsigyvenimo teisė. Pagal šį įstatymą, juodieji gali gyventi tik jiems skirtuose rajonuose, vadinamuose „black townships“. Tai yra aiškiai apibrėžtos miesto dalys, kuriose valdžia yra pristačiusi daugybę mažyčių ir labai kuklių namelių, tinkamų tik vienos šeimos apgyvendinimui. Tie nameliai yra valdžios nuosavybė, ir yra išnuomojami už labai žemą kainą. Prieš keletą metų valdžia pakeitė nuomojimo nuostatus ir todėl dabartiniai nuomininkai gavę teisę įsigyti tuos namelius ilgalaikio išsinokėjimo pagrindu. O lig tol juodieji neturėjo jokios teisės įsigyti bet kokį nekilnojamą turtą.

Šalia tų kuklių trobelių juodųjų rajonuose galima rasti ir geresnių namų, apimančių labai platų kainų diapazoną, nuo pusėtinios vertės vidurinės klasės namų iki visai šaunių „palocių“, kuriuose gyvena juodieji turtuliai. Taip, juodųjų tarpe jau galima rasti net ir milijonierių! Jų namai su stiliumi, apsupti aukštomis mūrinėmis tvoromis ir mandriai išrai-

tytos geležies vartais, grotomis ant visų langų ir durų, skoningai išdekoruotais kiemukais su gausia augmenija. Tokių namų matėme apšiai tame garsiajame Soweto priemiestyje prie Jonapilio, kuriame gyvena apie 1.5 milijono juodųjų (neoficialiai — gal net 2.5 milijono, jokio išsamaus gyventojų surašymo ten nėra pravesta). Tie juodieji turtuliai — tai visai neseniai atsiradę profesionalai (gydytojai, advokatai) ir jau seniau pradėję iškilti prekybininkai, kurių verslavietės yra čia pat, juodųjų rajone. Į šių pasiturintųjų eiles visai neseniai, tik prieš keletą metų, pradėjo rikiuotis ir beklanti valdininkija bei privačių bendrovių aukšto rango tarnautojai. Dabar jau galima užtikti krautuvių bei gamyklų valdybose juodųjų, turinčių iki 150 pavaldinių — jų tarpe ir baltųjų! Šitokia padėtis buvo visai negirdėtas dalykas dar prieš penkerius metus — tuomet visame krašte nebuvo nė vieno juodojo, darbovietėje vadovaujančio bent vienam baltajam!

Po Soweto priemiestį važinėjant turistiniu autobusu, ekskursijos vadovė, pati juoda, mums rodė namus tokių žymių asmenybių, kaip Winnie Mandela ir vyskupo Tutu. Mandela ką tik pasistatydino 750,000 dolerių vertės namą (kuriame dar negyvena), o vyskupas Tutu visame krašte turi 5 namus, ir vieną iš jų galėjome pamatyti Soweto turtuolių kaimynystėje — tai buvo 350,000 dolerių vertės „bakūzė“ iš šviežio plytų. Tai šitaip gyvena liaudies reikalų gynėjai!

Bet turbūt svarbiausias pastarųjų trejų metų žingsnis juodųjų su baltaisiais susilyginimo srityje — tai valdžios potvarkis, liepiąs visiems darbdaviams mokėti tas pačias algas už to paties lygio darbą (ankstiau to nebuvo — juodieji gaudavo maždaug trečdali, o spalvotieji ir indai — apie du trečdalius baltosio žmogaus atlyginimo). Dėl šio potvarkio kvalifikuoti juodieji staiga igijo didelę perka-

mąją galią, ir per labai trumpą laiką jų tarpe atsirado daug automobilių savininkų. Baltųjų manymu, šis algų suliginimas turėtų turėti ir didelį propagandinį poveikį, turėtų gerokai sumažinti gretas tų sąjūdžių, kurių tikslas yra sukelti krašte revoliuciją.

Atkreipiau dėmesį į policijos pajėgų sudėtį. Visuose man matytuose miestuose didesnė dalis policininkų yra juodieji, nors pasak mūsų baltųjų pašnekovų, aukštesnių laipsnių policininkai kol kas beveik visi yra baltieji. Karuomenės pajėgas tačiau sudaro daugiau kaip 90% baltieji. Mat baltųjų jaunuoliai yra mobiliuozumai, o ne baltieji neprivalo atlikti karinės prievoles, bet gali į kariuomenę įstoti savanoriais.

O kokios gi sankcijų pasekmės? Kiek iš pašnekovų teko sužinoti, jos labai ne vienodai palietė įvairius visuomenės sluoksnius. Daugiausia nuo jų kenčia juodieji ir išvis menko išsilavinimo žmonės, dirbą gamybos sektoriuje: sankcijos privertė kai kuriuos fabrikus smarkiai sumažinti savo gamybą, taigi atsirado daugiau bedarbių. Žmonės su aukštomis darbo kvalifikacijomis, su profesija, nestokoją darbo. Prie profesionalų pilno įsidarbinimo prisideda ir tas faktas, kad šiame

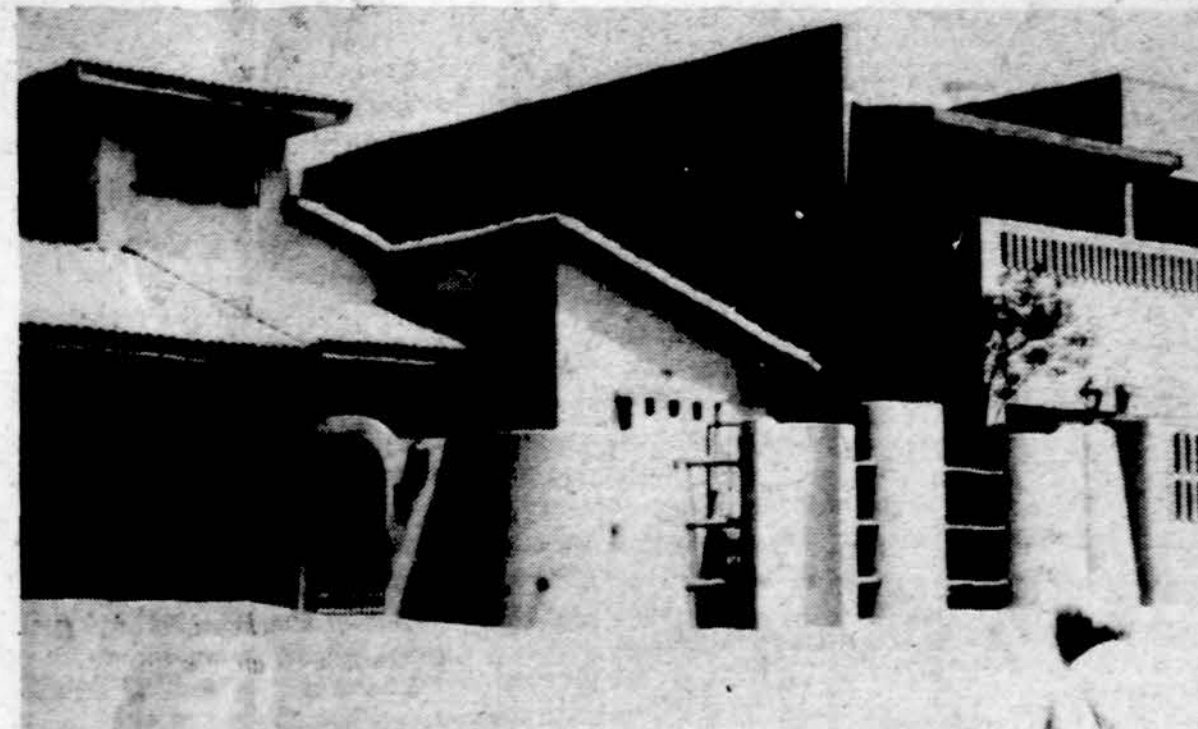
dešimtmetyje prasidėjo „smegenų nutekėjimas“ — vyksta profesionalų bėgimas iš krašto. Daugiausia emigruoja žydai — jų kas mėnesį išvyksta apie 6,000 (daugiausia į Australiją). O baltųjų imigracija yra gana silpną; atvyksta šiek tiek italų ir portugalų, bet beveik visi iš jų yra darbininkų klasės žmonės, kuriems labai sunku šiuo metu bet kokį darbą gauti. Juodųjų tarpe nedarbas yra pasiekęs labai aukštą procentą — duomenys neskelbiami, bet girdėjau žmones sakant, kad apie 20-25%. Tas procentas nebūtų toks aukštas, jei ne darbo ieškančiųjų tvanas iš kaimyninių Afrikos valstybių, kaip Botswana, Zimbabvė, Mozambikas. Tokių nelegalių imigrantų (tai daugiausia vyrai, palikę savo šeimoms kilmės krašte, patys atvykę laimės ieškoti) vien tik Jonapilio apylinkėje priskaitoma apie milijoną! Jie tad ir sudaro daugumą juodųjų bedarbių. Pietų Afrika su kaimyninių valstybių nelegaliais atėjūnais turi panašią problemą, kaip JAV su „šlapnugariais“ iš Meksikos.

Nežiūrint sankcijų, krašte jokių buitinių prekių nestingia, tik kai kurios prekės yra labai pabrangusios. Ir tos pabrangusios prekės — tai užsieninės, pirktos su smarkiai nusmukusia Pietų Afrikos valiuta. Tai labai

akivaizdu, palyginus, pvz., kad ir drabužius — iškart matyti, kad užsieniniai drabužiai yra 2-4 kartus brangesni už tos pat kokybės vietinius. Tiesa, kad kai kurių JAV prekių čia daugiau nebegalima gauti, kaip pvz., Coca-Cola, amerikietišku foto gaminių ir elektronikos. Na, o kadangi amerikiečiai nutraukė tų savo prekių tiekimą, tai japonai, korėjiečiai ir dauguma Vakarų Europos valstybių skubiai užpildė tą tuštumą, praplešdami savo prekių rinką JAV-ų sąskaita! Kai kurie mano pašnekovai teigė, kad amerikietišku prekių ir dabar galima gauti už aukštą kainą — o kaina aukšta ne tik dėl nepalankaus valiutos keitimo kurso, bet ir dėl to, kad tos prekės turi būti išsijgamos per prekybinius tarpininkus. Tokiu būdu išsijgama pramoninė elektronika iš JAV, slapčiai ir nedideliais kiekiais. Na, o Coca-Cola tai tikrai dingo, bet, visų nuomone, tai menkas nuostolis.

Klausiu — na, o kas atsitiko su inventorium tų užsieninių įmonių, kurios ištraukė savo verslą iš Pietų Afrikos? Ogi sako, nieko neįvyko, visi fabrikai su mašinerija ir toliau stovi savo vietoje, nors ir uždaryti. Skačiau, kad tokie apleisti fabrikai dabar yra per einamoji būklė — Pietų Afrikos valdžia bei stambios firmos yra susidėję su užsieniečiais savininkais tuos fabrikus per kiek metų atpirti. Tokiu būdu už kokių septynerių metų visi užsienio įmonių fabrikai atsidurs Pietų Afrikos nuosavybėje, ir vėl pradės veikti. Kitas reikšmingas faktas: krašte vyksta intensyvus bandymas sukurti naujas pramonės šakas, kad neberekėtų priklausyti nuo užsienio tiekėjų. Tokiu būdu labai sparčiai išsivystė ginklų pramonė ir dirbtinio benzino pramonė, patenkanti apie 10% degalų poreikio. Mat Pietų Afrika visai neturi naftos šaltinių, bet turi gausius akmens anglies išteklius, todėl jau prieš kokius 20 metų metėsi į statybą įmonės, kuriose akmens anglis paverčiama į benziną ir daugybę kitų naudingų chemikalų. Tam buvo pritaikytas SASOL procesas, kurį Antrojo pasaulinio karo metu sukūrė vokiečiai ir kuri afrikiečiai patobulino. Visame pasaulyje yra tik du kraštai — Pietų Afrika ir Brazilija — kuriuose dirbtinio benzino gamyba yra pasiekusi tokį aukštą lygį.

(Bus daugiau)

Šitaip gyvena juodieji turtuliai Soweto priemiestyje.

Nuotrauka Ramojaus Vaitio

A. a. Antanina Binkevičiūtė-Gučiuviene

ELENA DAINIENĖ

Sunku galvoti, o dar sunkiau rašyti, kada mirtis, apglobusi šaltu dvelkimu, išsiveda iš gyvųjų tarpo artima, miela ir brangų asmenį. Šių metų kovo 9 dieną skaudi žinia sukrėtė ne vien Adelaidės, bet ir visos Australijos lietuvių – kad Antanina Binkevičiūtė-Gučiuviene išėjo ten, iš kur jau nebeįėjama.

Antanina Binkevičiūtė gimė 1905 metais Petrapilyje, lietuvių diduomenės šeimoje. Dar jauna būnant, jai teko išgyventi rusų revoliucijos siaubą, kol 1919 metais su tėvais ir dviem broliais grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Utenoje, kur Antaninos tėvelis dirbo Lietuvos Banke vyresniu buhalteriu. Tėvai ypatingą dėmesį kreipė į vaikų auklėjimą. Nuo pat jaunų dienų Antanina jau turėjo palinkimą dainos ir muzikos menui. Dainuodama gimnazijos chore, išsiskyrė savo gabumais taip, kad ne kartą pasireiškė, kaip jauna „solistė“. Tėvai savo jaunai dukrai sudarė sąlygas lavintis, pasamdydami muzikos mokytoją O. Kaucevičiūtę ir prancūzų kalbai mokytoją Mme. Volodier.

Rusijoje baigusi tris gimnazijos klases, vidurinį mokslą Antanina baigė Kaune, rusų gimnazijoje 1928 metais. Į Kauno Valstybinę konservatoriją įstojo 1926 metų rudenį (mokėsi Vladislavos Grigaitienės klasėje), o 1928 metais išvyko į Paryžių. Ten įstojo į rusų konservatoriją, kurią po rusų revoliucijos suorganizavo pabėgėliai žymūs rusų menininkai. Tuo pat metu studijavo Akademijoje prancūzų kalbą ir išgijo diplomą.

Grįžusi į Lietuvą 1933 metais, Antanina Binkevičiūtė pradėjo pedagoginį darbą Liaudies konservatorijoje, Kaune, taip pat reikišė, kaip Valstybinio radiofono dainininkė. Muzikos klausimais bendradarbiavo spaudoje, rašė *Naujojoje Romuvoje*, *XX amžiuje*. Su profesorium Vladu Jakubėnu buvo Lietuvos aidu operų ir vokalinų koncertų recenzente.

Karo audros iš Lietuvos išbėgę ta kartu su savo vyru režisierium Juozu Gučium (mirusiu 1978 metais), pokario Vokietijoje dėstė dainavimą Baltic DP Music College (Detmole, anglų zonoje), koncertavo daugelyje pabėgėlių stovyklų, Augustdorfio stovykloje lietuvių pastatytoje „Sevilijos kirpėjo“ operoje dainavo Rozinos rolę. Gučiams pasiekus Australiją, Antaninai, kaip ir daugeliui mūsų inteligentijos, čia teko imtis fizinio darbo. Atitrūkusi nuo tiesioginio darbo, ji savo, kaip pedagogės, žinias stengėsi perduoti jaunesnės kartos dainininkėms. Nevengė ir žurnalistinio darbo, parašydama muzikos meno klausimais į *Mūsų pastogę* ir *Tėviškės aidus*. Amerikoje į *Draugo* kultūrinį priedą. Turėdama gerą atmintį, dažnai paruošdavo programą lietuvių radijo valandėlei, apibūdindama mūsų šimtus kompozitorius ir menininkus. Domėjosi australų tautinių operų pastatymais. Del savo linksmo ir judraus charakterio Antanina buvo visų gerbiama ir mylima. Jos ne-

Antanina Binkevičiūtė-Gučiuviene (1905-1989)

simais į *Mūsų pastogę* ir *Tėviškės aidus*. Amerikoje į *Draugo* kultūrinį priedą. Turėdama gerą atmintį, dažnai paruošdavo programą lietuvių radijo valandėlei, apibūdindama mūsų šimtus kompozitorius ir menininkus. Domėjosi australų tautinių operų pastatymais. Del savo linksmo ir judraus charakterio Antanina buvo visų gerbiama ir mylima. Jos ne-

simais į *Mūsų pastogę* ir *Tėviškės aidus*. Amerikoje į *Draugo* kultūrinį priedą. Turėdama gerą atmintį, dažnai paruošdavo programą lietuvių radijo valandėlei, apibūdindama mūsų šimtus kompozitorius ir menininkus. Domėjosi australų tautinių operų pastatymais. Del savo linksmo ir judraus charakterio Antanina buvo visų gerbiama ir mylima. Jos ne-

simais į *Mūsų pastogę* ir *Tėviškės aidus*. Amerikoje į *Draugo* kultūrinį priedą. Turėdama gerą atmintį, dažnai paruošdavo programą lietuvių radijo valandėlei, apibūdindama mūsų šimtus kompozitorius ir menininkus. Domėjosi australų tautinių operų pastatymais. Del savo linksmo ir judraus charakterio Antanina buvo visų gerbiama ir mylima. Jos ne-

Lietuviškų studijų draugija Tasmanijos universitete

Australijos dalyje – Tasmanijos saloje esančio Tasmanijos universitetas turi Lietuviškų studijų draugiją. Vienas iš ten dirbančių lietuvių, Algis Taškūnas šitaip aprašo šios draugijos – Lithuanian Studies Society – džiaugsmus ir rūpesčius.

Neseniai jie yra gavę kompozitorės Giedros Gudauskienės iš Los Angeles, JAV, gaidų ir jos muzikos kasetę. Jie žadėjo šį pavasarį kreiptis į savo konservatorijos vadovybę bei paskutinių metų studentus, siūlydami su-

tekimas paliko didelę širdgėlą giminėms, draugams ir neužpildomą spragą lietuvių bendruomenėje. Kovo 13 dieną giminių ir didelio būrio draugų buvo palydėta į amžiną poilsio vietą. Su dideliu skausmu širdyje rašau šį trumpą Antaninos gyvenimo nekrologą. Žinau, kad ji savo draugus paliko ne vien Australijoje, bet plačiai pasklidusi po visą pasaulį.

certa. Toliau jie prašo paskleisti žinią, kad jie būtų labai laimingi, jei iš pasaulio lietuvių gautų daugiau tokių dovanų, kurios jiems leidžia supažindinti savo universiteto vadovybę ir klausytojus su mūsų išeivijos muzika. Tasmanijos universitetas yra vienintelis, turintis tokį akademinį lietuviškų studijų centrą visoje Australijoje ir Azijoje. Jiems tik trūksta daugiau aukštesnio laipsnio siekiančių studentų. Adresas: Algis Taškūnas, P.O. Box 777, Sandy Bay, Tasmania, 7005, Australia. RRV

A. a. Antaninos Binkevičiūtės-Gučiuviene laidojimo apeigos Šv. Kazimiero koplyčioje, Adelaidėje – mišias aukoja kun. Juozas Petraitis, MIC. Garbės sargyba prie velionės karsto, apdengto Lietuvos trispalve: (kairėje) Angelė Dainienė ir Aldona Patupienė, (dešinėje) Lilė Radzevičienė ir Marija Neverauskienė.

Maria Victoria Atencia

ŠVENČIAUSIOS KARALIENĖS EKSTAZĖS

Santuoka

*Ėriuko švelnumo, tu eik pas savo vyrą
ir tiesk jam ranką: temauna žiedą pažadėtą.
Mergelės žingsnis pakreips žemės likimą.*

*O kai per tyrą meilę sujungsit savo rankas
užsklestoje, nakties sujaudintoj seklyčioj,
liks tarpe jūs tik plona šviesos siūlas.*

Aplankymas

*Taip paprasta: susikaupiau savo maldoj,
ir lėlių kupinas asotis sulaukė mane vietoj.*

*Balandis atplasnajo, nuleido aukso kaspina,
juo palietė mane, uždegdamas jausmus.*

*Savo skrydžiu mane apsupo, ir visas kambarys
pakibo ore: taika suvirpino staktas.*

Annunziata

*Atvyko tavo pasiuntinys ir į mane trumpai prabilo;
atsiūsk dabar ramybės išpildyt tavo valiai.*

*Štai aš, basa, ant patekančios aušros slenkščio:
apgobsiu savo plaukus, paruošiu kambarį.*

*(Už kalvos nekantriai švysteli nepaprastas švelnumas.
Šviesa man apsiskelbi. Skubėk. Juk laukiu aš tavęs.)*

Ekstazė

*Ar aš galėsiu išgyventi šią ekstazę nesužukus,
žinodama, jog tapau išrinkta per tiek kartų
tarp tiek kilmingųjų princesių?
Visas mano kraitis – vaikiškos maldeles,
o man skirta dalis – pražydu tuberoza.
Dabar, kai atspėjus paslaptį, tebesu mergelė,
ir mano išciose pildos Dievo žodis,
klausausi Viešpaties, ir Viešpats manęs klausos.*

Mūsų nėsčioji Motina

*Virpina tave oras kaip lapuotą tuopą.
Abi kvėpuojat tuo pačiu dvelkimu.
Tu lyg gyva versmė, užtvėnkta atėjimui.
Apkabink savo iščias ir leisk man apkabint
tave ir jaust, kaip jo plakime kinta kūnas.*

O kol ateis aušra, užkurkim laužą.

Saulė

*Ji skleidžia ant advento viltį vaisiaus,
kuris išjudina žemę ir sudrebina slėnius,
kad įteitum savo didingo nštumo žingsniu
į belaikę išimylėlių valandą
saulės, žvaigždžių ir šviesulių skriejime.*

Pilnatvė

*Nuo to laiko štai aš tavo tarnaitė, Viešpatie;
nešiodama Tave savyje, aš visa kita užmirštu.
Šiaudų stiebelis paausina mano plaukus,
o šalia mūsų budi asilas ir jautis.*

*Ir nors prinokęs laikas jau lenkia mane prie žemės,
apskriejęs visą ratą iki skausmingos pilnaties,
telaukia jie, nes aš tebe laikau Tave savyje;
nes aš pati šiąnakt Tave pasauliui dovanosiu.*

Sicut ciervos

*Bet aš buvau jo stirna, ieškanti lomoj
samanų patalo švelnumo – gimdymui guolio.*

*Po to viskas nuščiavo:
meilės vilyčia pervėrė mane.*

*O atėjus nakčiai, pakriaušėje jį apturėjau.
Viešpaties angelas pradėjo žadinti paukščius.*

Andrea Mantegna (1431-1506), 15-ojo šimtmečio italų tapytojas. Madona su miegančiu kūdikiu. Iš Berlyno Gemaldegalerie rinkinio, laikomo Dahlem muziejuje, Vakarų Berlyne.

Prisiminimas

*Prieš daugel metų, prieš pradėdant gyventi, susitelkiauj
savo kraujuje,
ir mano viltis tapo mažyte, kad iš jos gimtų vaisius.
Švelnioj tų mėnesių tyloj
mus abu supavo žemės skriejimas apie savo ašį.
Po to gi, kai pagimdžiau, žemė sustojė.*

Vėjas

*Pakilo vėjas, paklydęs keliuose,
ir man atrodė, kad aš mirsiu, prieglobsčio neradus.
Net nežinojau, kiek žvaigždžių mane dengia.*

*Bet džiaugsmingiausio įvykio metu
pakėliau prie jo lūpų – kad numaldyčiau alkį –
visą Paukščių taką, pilną didybės ir tylos.*

Pergalė

*Atsivėrė dangus, ir sūnus man ant rankų
buvo toks bejėgis, opus, sušales, kvapnus,
kad rodė jis man vien tik mano vaisium, pergale
kūno, žingsnis po žingsnio aukojamo jo kūnui.
Apgaubiau jį savo kvapu, o jo lengvam alsavime
emė sklandyti balandis.*

Candelaria

*Mano išciose jo blakstienos kaip švelnus glamonėjimas;
aš jo užvara, o jis – mano turtas. Ir buvau atsakinga
už šią nokstančią varpą. (Ir už visa kita, Viešpatie.)
Ar tai buvo netyra? Išlaikyti formoms,
priešau prie altoriaus ir padėjau du balandžiu.
(Nes mano išgalės tiek teleido, nieko daugiau.)*

Kalėdų eglutė

*Išgąsdinti jūsų jaudinančio grožio,
Rondos eglės, paukščiai eina iš proto
ir leidžiasi nematoman skrydin
mano venom, uždegdami mano kraują.*

Vertė Birutė Ciplijauskaitė.

Maria Victoria Atencia, pati iškiliausia moteris poetė šių dienų Ispanijoje, nepriklauso jokiai grupei. Nuo pat pirmųjų knygų jos poetiniame pasaulyje jaučiama pusiausvyra; realybė darniai, neatsiejamai jungiasi su magiška plotme. Jos poezija pasižymi koncentracija, dažniausiai 14-skiemenėm eilutėm, trumpučiais posmais, kur itaiga pasako beveik daugiau, negu žodis, ir pozityviu tonu bei žvilgsniu į gyvenimą. — B. C.

Alabamos Šekspyro festivaly:

„Candida“ — ne tuščiam pasišaipymui

ALFONSAS NAKAS

Pazīnti George Bernard Shaw kūrybą, gyvenant Detroit, buvo kur kas lengviau, negu atsidūrus šiaurinėje Floridoje. Tenai, už poros šimtų mylių su trupučiu, Niagaro pusiasaly, Kanados pusė, daugelį metų veikia Shaw festivalis. Jame statoma visokia scenos klasika, bet visų pirma kasmet — keletas Shaw veikalų, kaip Stratforde kasmet keletas Šekspyro. Abiejų festivalių sezonai — vasariniai. Turėdamas geresnes sąlygas lankyti Stratfordą (žymiai arčiau, ir nakvynė pas artimus draugus), Šekspyro festivalį lankiau beveik ketvirtį šimtmečio. I G. B. Shaw festivalį niekada nebuvau nuvykęs, bet skaitydavau jo pastatymų recenzijas amerikiečių spaudoje. Dramų veikalais susidomiu, tik ruošdamasis į jų spektaklius. Senas, barzdotas G. B. Shaw man snaudė enciklopedijose. Ten ji apsupė mirgėjo dramų bei kitokios kūrybos pavadinimai. Tik pavadinimai, per daugiau kaip tris dešimtmečius. Kaip gaila!

Tokia ignoranto išpažintis... Pirmąjį Shaw veikalą perskaičiau ir Stratfordo festivaly pamačiau 1982 metų vasarą. Žavėjo satyriški dialogai skaitant, o pastatymas buvo toks nuostabus, kad jo nepamirštu iki šiai dienos. Kalbu apie „Arms and the Man“. Antrą kartą šį veikalą mačiau Panama City, Florida, Gulf Coast Community College (GCCC) pastatyme. Studentai, scenos saviveiklininkai, ji visiškai sunioško (apie pastatymą esu *Drauge* rašęs).

Ir štai — „Candida“ Alabamos Šekspyro festivalyje, Oktagono teatre. Vasario 18 dieną premjerinis spektaklis.

Režisierius — Tony Van Bridge. Anglas, priėmęs Kanados pilietybę, Kanados ir JAV Šekspyro festivalių, Shaw festivalio, daugelio abiejų kraštų teatrų aktorius ir režisierius. Scenos įrengimai — Bill Clarke, kostiumai — Kristine Kearney, šviesos — F. Mitchell Dana, muzikos kompozicijos — James Conely, scenos paruošėjai — Sara Lee Howell ir Mark D. Leslie. Kadangi veikalas priešė nepilnai šimtmeti (1894 metų spalio mėnesį), realistiškai pastatyti nebuvo sunku, juoba, kad visi trys veiksmas atliekami vien patalioje įrengtame anglikonų klebono kanceliarijos kambaryje. Aną šimtmečio pabaigos londonietiško rūbų panėšį ir mūsų senelių dėvėtus rusų imperijos miestuose.

„Candida“ priklauso G. B. Shaw maloniųjų, smagiųjų vaidinimų (Plays Pleasant) grupei. Pats autorius ar jo literatūriniai redaktoriai pavadino jį misterija. Perskaiciau visas misterijų definicijas ir galva susisuko. Tiek to. Veikalo turinys sunkokas, bet įkandamas. Fabula aiški. Candidos vyras, kunigas James Morell

Candida (Greta Lambert) su savo vyru kunigu James Morell (Robert Brownling) 1989 metų Alabamos Šekspyro festivalio George Bernard Shaw pjesės „Candida“ pastatyme.

Nuotrauka Scarsbrook

(Robert Brownling), krikščioniškas socialistas, ne tik pilnas didybės minioms skaito paskaitas, žmonėms moralizuoja, bet ir prieš žmoną jaučiasi pranašesnis, jos viešpats. Ir atsiranda aštuonioliktuosius metus bebaisias iš mokyklos iškritėlis poe-

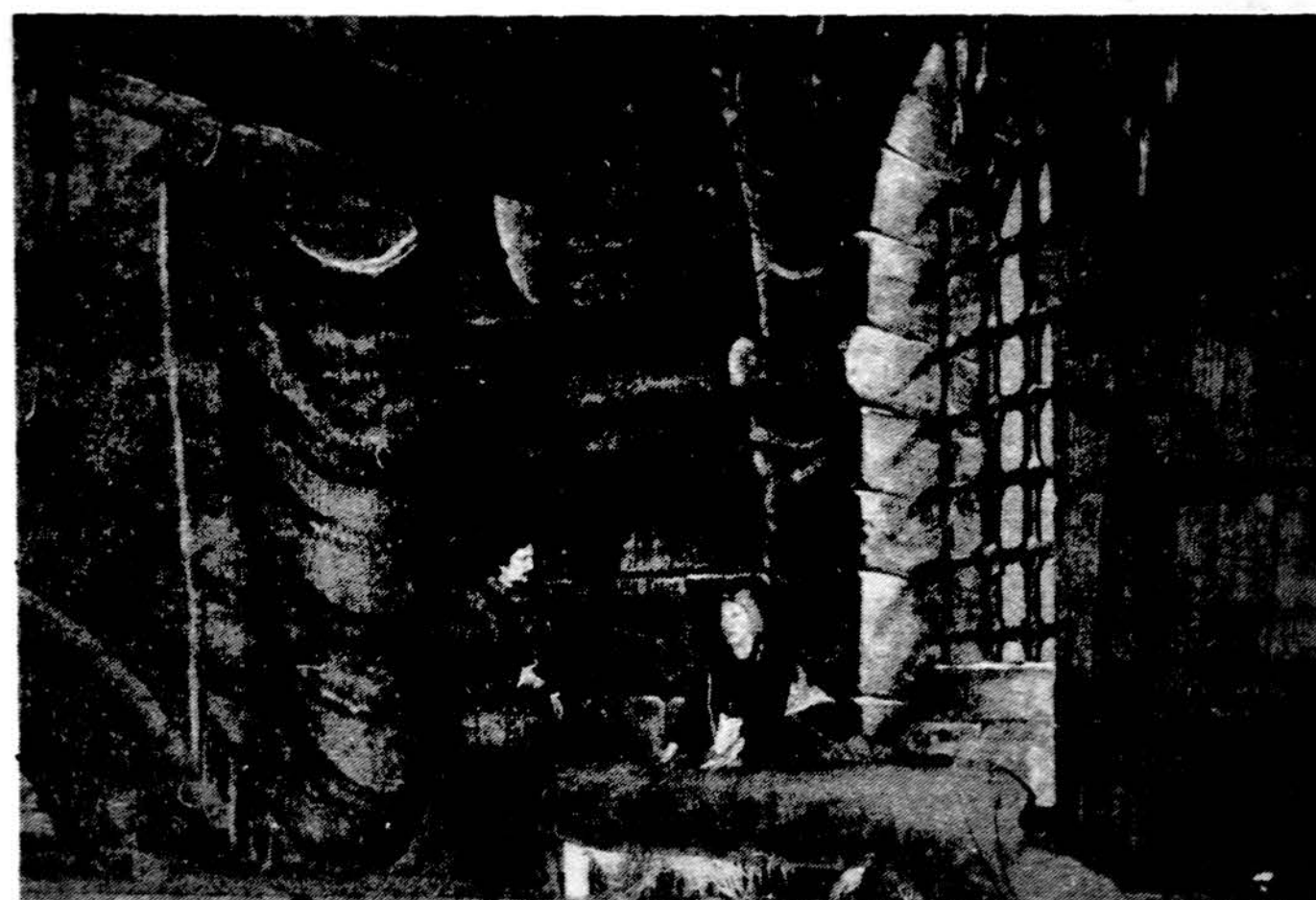
tėlis Eugene Marchbanks (T. Scott Cunningham). Pasišėlęs mylis Candida, jis tiek „išminčių“ kunigą terorizuoja, jog šis ant kelių atsiklaupęs turi žmoną maldauti, kad ji, ne pienbūrnį poetą pasirinktų. Taip, ji lieka su vyru, nes nė nebuvo maniusi nuo-

jo trauktis. Tik gale ji abiem pasako po tokį pamokslėlį, kad James Morell perpranta žmonos — moters didybę, o Eugene Marchbanks, kaip tik per savo 18-ąjį gimtadienį, Candida su vyru palieka jau subrandintas.

Be minėtųjų yra dar trys veikėjai: mašininkė Miss Proserpine Garnett (Jodie Lynne McClintock), kunigas Alexander Mill (Steven David Martin) ir Candidos tėvas Burgess (John Milligan). Puikus kolektyvas. Visi skirtingi žmonės, individualistai, kiekvienas savaip idomus. Kiekvieno pasirodymas scenoje spektaklį papildė, praturtina. Tik, ar atsitiktinai, ar režisieriaus genami, visi vyriškieji aktoriai labai spartiai kalbėjo. Buvo pauzės, vaidybos be žodžių. Bet kai atverdavo burnas, tai bėrė, bėrė žodžius, kaip iš automato. O veikalas trumputis, normalaus formato minkštų viršelių knygos vos 66 puslapiai, iš kurių trys dramaturgo paaiškinimų. Visą išvaidino per pusantros valandos. Kam ta skuba?

Pabaigai pasilikau Greta Lambert — nepamirštamąją Candida. Žavėjo pernai jos sukurta Anna Petrovna Čechova „Wild Honey“ dramoje. Puikiai atliko Blanche DuBois vaidmenį („A Streetcar Named Desire“). Prieš praėjusias Kalėdas ji kiekvieną akį traukė, skrajodama padangėm, kaip Praetios Kalėdų dvasia („A Christmas Carol“). Bet niekada ji nešvytėjo tokiu šiltu moteriškumu, kaip šiame George Bernard Shaw veikalų pastatyme. Jai duodu ne keturias, o penkias ar šešias žvaigždes. Neįsivaizduoju, kas galėtų Candidą geriau suvaidinti, negu Greta Lambert!

Ir „Candida“ repertuare lieka iki šių metų liepos 15 dienos, su daugiau kaip 50 spektaklių.

Lietuvių operos „Trubadūro“ IV veiksmo paskutinė scena: bokšto požemio viduje, celėje uždaryti Manrico (Arturo Spinetti) ir Čigonė Azučena (Aldona Stempužienė) prisimena Čigonų laisvę kalnuose.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Kuo toliau, tuo geriau!

(Atkelta iš 1 psl.)

tik apie tuos menininkus, kurių interpretacijos jų atliekamą kūrinį tiesiog *defnuoja*. Ir Milkevičiūtė šitai menininkų kategorijai priklauso, nes tai jau kalbama ir apie jos Normą, ir apie jos Madamą Butterfly. Kadangi tu jos dalykų negirdėjau, nežinau, ar tai sakoma su pagrindu. Bet esu linkęs tikėti, kad taip.

Žinau, kad jos Leonora šito idealo dar nepasiekė. Bet... Milkevičiūtės „nepasiekimas“ būtų aišes kitų solisčių Parnasas. Tokiais kriterijais ir reikia čia sverti. Leonorą Milkevičiūtė dainuoja pirmą kartą gyvenime (pokario Lietuvoje „Trubadūras“ dar nestatytas), užtat su role ji dar nėra pilnai suaugusi, jos atžvilgiu ji dar stovi Zinkos Milanovos, Renatos Tebaldi, Renatos Scotti ir Mirellos Freni šešelyje. Bet tai pati būtų galima tarti apie daugelį šiuo metu pirmaujančių primadonų.

Fizinio balso išteklį ir technikos atžvilgiais Milkevičiūtėi absoliučiai nieko prikišti negalima. Jos sopranas ir platus, ir galingas, šiek tiek metalinio atspalvio, laisviausiai valdomas, lygiai sultingas visuose registruose, pajėgus aukštesnėse natose atlaikyti visą orkestro, choro bei kitų solistų masyvą, — žodžiu, medžiaga, už kurios geresnės nėra. Klausimas sukasi tik apie vis gilesnės meninės tiesos ieškojimą. Nežiūrint tauraus dainavimo, kuriam tik retas gali prilygti, „Trubadūro“ Leonoros nelaimingos meilės varianto ji dar nėra galutinai atidengusi nepakartojamą asmeniškumą gyvenimu. Antai ketvirtąjį veik-

smo arija ir po jos einantis „Miserere“ — operos kulminacinis taškas — dar laukia intensyvesnių skaisčios meilės ir mirties siaubų niuansų. Ir vienur kitur dar neprisodrintos spalvos ar „nenu-džiūvę dažai“. Tačiau visa tai sakdamas, noriu pabrėžti, ne kiek toli, o kiek jau arti Milkevičiūtė yra tos tiesos.

Beje, „Miserere“ sekcijos efektyvumą šiek tiek menkino dirigento pasirinktas per skubus tempas (nors šiaip Kazėno polinkis į spartumą buvo visiškai ne pro šalį). Labiausiai gaila, kad taip blankiai nuskaubėjo pastutinioji scena. Joje esančio muzikinio bei dramatinio potencialo Stempužienė, Spinetti bei Zielinski neišnaudojo. Jiems nepadarė nė režisierius (Christian Smith). Palyginus operos pabaigą su tuo, kas ejo prieš tai, čia tiktu posakis: „Pakilo kaip erelis, nusileido kaip višta“. Bet, o kaip vis dėlto ilgai tas erelis skrapajo!

Grynai teatrinio požiūriu kalbant, tenka pažymėti, kad iš pagrindinių veikėjų tik Milkevičiūtė bei Stempužienė ir tevidino. Abu vyrai vaidybiškai buvo neįdomūs. Kita vertus, choristai, visai ne pagal mūsų tradiciją, nuolat traukdavo akį. Gal čia prisidėjo ir kai kurie jų komiški kostiumai. Dekoracijos — „didindgos“, bet labai konvencionalios. Apskritai, vaizdiniam spektaklio apipavidalinimui lyg ir pristigo demesio, visą svorį sudarė muzika. Bet operoje tatau ir yra svarbiausia.

Pabaigai vilties žodis. Ne taip seniai pokalbiuose apie Chicago Lietuvių operos ateitį dažnai būdavo užgaunama ir minorinė

gaida: kažin, kaip ilgai lietuviška opera išsivijot dar beišilaisys? Šiandien gi norisi kiek kitaip galvoti: jei ir toliau ne sunkės, bet lengvės žmonių kursavimas tarp Lietuvos ir Amerikos, ir jei tėvynėje rasis ir daugiau tokių pažibų, kaip Milkevičiūtė (ar tik perpus jos vertų), tai ką gi, gal, kaip amerikona sako, „Baby, you ain't seen nothin' yet!“?

Laki vaizduotė....

(Atkelta iš 2 psl.)

kompozicijų. Mažame akmenėlyje gieda paukštelio choras, sukasi šokėjų ratukas, o ant margučių

Jadvygos Paukštienės piešinys.

plaukia žaselės, šokinėja kiškučiai. Ir viskas spindi linksmomis spalvomis. Jei didieji dailininkės kūriniai daugiausia rimti, kartais net liūdni, tai miniatiūros sukelia šypsnį, norą paliesti tuos blizgančius gražumėlius, klumpetus senukus, bestjuokiančius ant margučių ir akmenėlių! Siomis dailininkės Jadvygos Paukštienės miniatiūromis galės pasigerėti jos parodos lankytojai gegužės 12-21 dienomis Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuomonės ir pastabos

Raudonkepuraitė... o kas po jos kepuraitė?

Džiaugiausi, skaitydama pranešimus apie JAV LB Švietimo tarybos išleistas kasetes mūsų jaunimeliui. Gražu, pagirtina! Deja, mano džiaugsmas pavirto gana nemaloniu jausmu, perskačius Dalios Sruogaitės rašinį „Raudonkepuraitė ir mūsų laisvėjimas“ (*Draugo* kultūrinis priedas, 1989 m. balandžio 22 d.). Man paaiškėjo, kad šis žygis nepasižymi poleikiu ir nesukuria nieko naujo — kad tai tėra anksčiau paruoštų plokštelių ir garso juostelių nurašymas, be skrupulų pasinaudojant kitų asmenų darbu. Dalia Sruogaitė pažymi, kad „Pelkių žiburėlio“ juostelių panaudojimas įvyko be redaktorių žinios, o drauge išreiškia abejonę ir dėl montrealiečių išleisto (1961) pasakų plokštelių: „Nežinome, ar buvo gautas Birutės Pukelevičiūtės leidimas jos „Žirgėlių“ perrašyti ir parduoti“.

Tad turiu ir aš atsiliepti, turiu ir aš pareikšti, kad ji mane nebuvo

kreiptasi, jokio leidimo nebuvo prašyta, o pasinaudota, atrodo, veik išista „Žirgėlių“ plokšte (penkioms pasakoms iš šešių). Negana to: iš Dalios Sruogaitės rašinio supratau, kad šiose kasetėse tik keliais atvejais pagerbiama autorystė, o šiaip autorių, aktorių, redaktorių ir kitų talkininkų vardai palikti nežinomi, nenurodant net šaltinių, kuriais buvo pasinaudota. Tad dingio ir bet kokia galimybė atiečiai — atsek-ti užmarštin nugarandintus žmones.

Na, o skaitant apie techninius šių kasetių trūkumus, tikrai norisi verksti. Kadaise mes staciai per jėgą kovojom už savo darbų padarį kokybę. „Žirgėlių“ rašymas, redagavimas ir trijų juostų (teksto-muzikos-garsų efektų) derinimas — visa tai buvo atlikta RCA Victor studijoje, brangiai sumokant už kiekvieną studijos praleistą valandą. Tam tikslui sudėjom savo asmeniškų pinigų, nes jokių fondų nei or-

ganizacijų nebuvo remiami. O tai, ką atlikom namuose, ko pinigais nereikėjo apmokėti, bandėm įvykdyti dargi su ypatingu kruopštumu. Iliustracijai pamėsiu tik vieną garsų efektą, kurio įrašymui darbuosiva visa aktorių sudėtis išista dieną. Tai traukinys, kuriuo „paršiukas išvažiuoja į miestą“... Pirkintis traukinio efektas mums nebuvo tinkamas. Mes norėjom sukurti pasakišką traukinį, kuris lėtai pajuda ir linksmai čiukšdamas nuskuba tolyn. Štai kaip tą padarėm: vieni šokinėjo ir sinkopė-kai trepsėjo (sutartinai, sutartinai), kiti brūžino grindis šepčiais, tretė čėžę, glamžydami didžiules laikraščių gniūžtes — kol mūsų traukinys sušniokstė ir nuvažiuojo tokiu ritmu, kokio reikalavo skaitomas tekstas. Rūpinomės kiekviena detale...

Net nelaidei dabar atsirado pinigų, kurie be jokio atsakomybės jausmo, atgalia ranka perrašė ir mūsų, ir kitų žmonių darbus ir išleisdino, kaip rašoma, traškančias, braskančias, nelaiku nutruksčiančias garsajuostas. Tikrai graudu: visa tai juk skirta „mūsų mažiesiems, mūsų mieliems“, anot Prano Mašoto.

Dalia Sruogaitė į šiuos išdykavimus pažvelgia ir iš linksmesnės pusės (aišku, su ironija) — esą naujoji Švietimo taryba paskelbė savo „laisvę“. Spėju, kad rašinio autori (kaip ir man) reikėjo smarkiai valdytis, nenorint šitokį žygdarbį pavadinti tikruoju var-du. Jeigu tai būtų vieno asmens impulsyvus pasielgimas, nebūtų taip apmaudu. Tačiau taryba nėra vienas asmuo; taryba tikriausiai posėdžiavo bei tarėsi. O tarybos nariai turbūt save laiko šviesuoliais, nes tai garbingu var-du pasipuošusi — JAV Lietuvių Bendruomenės Švietimo (!) taryba. Nežinau jos narių sudėties. Nežinau, kam ji pavaldi, kas jos užmojus aprobuoja ir kas jos projektus finansuoja. Atvirai sakant, nenoriu nei žinoti. Sužinojus — juk būtų dar liūdniau.

Birutė Pukelevičiūtė
Daytona Beach, Florida

„Trubadūro“ II-ajame veiksmo scena prie vienuolyno: kairėje — vienuolės ir Leonoros palydovės (Lietuvių operos moterų choras), jų priekyje — Inez (Eglė Rukštelyte-Sundstrom) ir Leonora (Irena Milkevičiūtė), dešinėje — Manrico (Arturo Spinetti) ir grovas Di Luna (Thomas Zielinski).

Nuotrauka Jono Tamulaičio

„Trubadūro“ II veiksmo pradžia: Čigonų stovykla Biskajos kalnų papėdėje — scenoje Lietuvių operos vyrų ir moterų choras.

Nuotrauka Jono Tamulaičio